

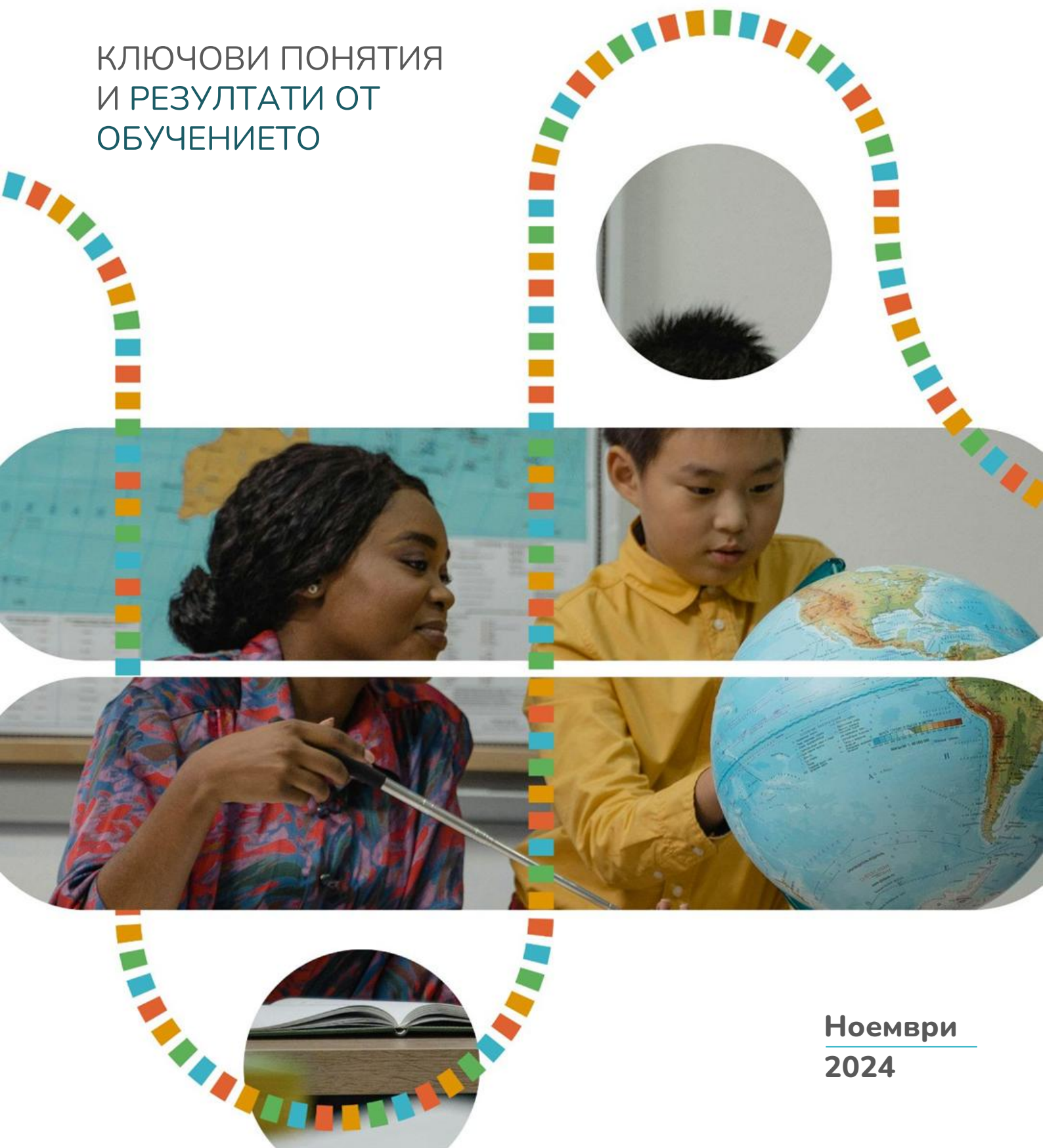
BIG IDEAS
on global issues

Global
Education
Time

МЕЖДУНАРОДНИ НЕРАВЕНСТВА

КЛЮЧОВИ ПОНЯТИЯ
И РЕЗУЛТАТИ ОТ
ОБУЧЕНИЕТО

Ноември
2024

1 Какво е неравенство?

Неравенството е състояние на неравнопоставеност, например по отношение на доходите или богатството. Хората с по-високи доходи обикновено имат по-добър достъп до услуги и възможности. Те също имат по-малък шанс основните им човешки права да бъдат нарушени. Дали човек е роден в богато семейство или в богато общество е въпрос на случайност. В тези големи идеи се фокусираме върху икономическото и социалното неравенство. (Разбира се, съществуват много други видове неравенство – например по отношение на пол, способности, сексуалност, етническа принадлежност).

Какво е глобалното неравенство

От 2020 г. светът стана свидетел на удвояване на богатството на първите пет милиардери, докато близо пет милиарда души в световен мащаб са изпаднали в бедност. Суровата реалност продължава да съществува – ще са необходими 230 години, за да се изкорени бедността, вместо това трилионер може да се появи в рамките на едно десетилетие. (Oxfam, доклад на Inequality Inc., 2024 г.). В световен мащаб има малък брой свръхбогати хора, повечето от които живеят в Глобалния север. „Въпреки че представляват само 21% от световното население, богатите страни в Глобалния север владееят 69% от световното богатство и са домакини на 74% от богатството на милиардерите в света“ (Oxfam, Inequality Inc. Report, 2024 г.). „Най-богатите 20% от страните сега са около 30 пъти по-богати от най-бедните 20%“ (Представно на Нобеловата награда за икономика 2024)¹.

Какво е международно неравенство

Неравенството в доходите може да се измери между страните, като се идентифицират страните с високи доходи и страните с ниски доходи. Може да се измерва и в рамките на отделните държави. В момента неравенството по отношение на доходите намалява между нациите, но разликата остава огромна: според списъка, създаден от МВФ между 2019 г. и 2022 г. за доходите на глава от населението, ако сте живели в една от 30-те най-богати страни в света през 2018 г. сте спечелили средно 82 пъти повече от средния човек в 30-те най-бедни страни в света. Тоест, да се родиш в една от 30-те най-богати страни в света означава да спечелиш за четири дни това, което жител на 30-те най-бедни страни печели за една година. Освен това неравенството вътре в страните се увеличава – пропастта между богати и бедни се увеличава. Неравенството може да има отрицателно въздействие както върху благосъстоянието на човек, така и върху продължителността на живота му.

[1] <https://www.nobelprize.org/uploads/2024/10/popular-economicsciencesprize2024.pdf>

Държавите може да стават все по-богати и по-богати, но все още имат много неравенство (и бедност). С други думи, икономическият растеж сам по себе си (БВП²) не подобрява непременно живота на всички. Зависи как е разпределено богатството. Например разликата в очакваната продължителност на живота между богатите и бедните региони в САЩ е повече от 20 години³.

ООН прие индекса на човешкото развитие (ИЧР⁴) за да насърчи страните да се фокусират върху хората, а не само върху икономическия растеж. ИЧР прави това чрез измерване на **здравео, образованието и стандарта на живот**, за да покаже най-общо „**благосъстоянието**“⁵ на обикновените хора (или степента на развитие на страната). ИЧР показва, че държавите могат да направят по-добре за своите хора поради изборите, които техните правителства правят, напр. чрез осигуряване на безплатно обществено здравеопазване и образование за всички.

Учебни резултати

- Учениците могат да обяснят какво е глобално неравенство. Те могат да идентифицират някои текущи неравенства между и вътре в държавите. Учениците могат да обяснят функцията на ИЧР.

2

ЕСТЕСТВЕНО ЛИ Е НЕРАВЕНСТВОТО?

Идеите за справедливост и равенство изглежда са вродени в хората. Изследванията показват, че дори много малки деца осъзнават и реагират на неравенството. Докато неравенството е било характеристика на много човешки общества (главно в съвременните западни капиталистически култури) през цялата история, е имало и движения за коригиране на това, вдъхновени от идеала за равенство. По целия свят и през историята хората са се опитвали да изравнят силата и богатството - от бунта на жълтите тюрбани (Китай 184 г. сл. н. е.) и мазкадизма (Персия 488 г. сл. н. е.) до Френската, руската, китайската и кубинската революция (С18,19 &20).

[2] GDP = Gross Domestic Product. Governments often use this economic indicator to measure growth.

[3] <https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/08/life-expectancy-gap-rich-poor-us-regions-more-than-20-years>

[4] <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

[5] <http://hdr.undp.org/en/hdi-what-it-is> "Measuring human well-being".

Много от борбите за освобождение на Африка С20 (напр. Танзания, Гана) се стремят да се справят със социалното и икономическото неравенство.

Въпреки че може да изглежда, че неравенството е типична черта на всички човешки култури, всъщност има много местни култури в света, където равенството е норма. Въпреки че има хиляди уникални местни култури, те са много сходни по това, че се основават на уважение – към естествените процеси на екосистемите, в които живеят, към всички живи и неживи същества и чувство за отговорност да ги съхраним за бъдещето поколения. Решенията се основават на принципа за благосъстоянието на цялата общност, а не на отделни лица, като се има предвид как ще бъдат засегнати бъдещите поколения. Естественото следствие е, че в такива култури на практика няма неравенство под каквато и да е форма – полово, икономическо, социално и т.н.

Днес основната цел на нашата глобална икономическа система (капитализъм) е да създава богатство, а не равенство или благополучие. На теория парите, направени от успешни хора, ще „потекат“ към бедните. Въпреки това, тъй като много милиони хора живеят в бедност, организации като Световната банка казват, че: „Сега знаем, че нациите с нарастваща пропаст между онези, които могат и не могат да получат достъп до възможности в живота, срещат трудности при поддържането на икономически растеж и социална стабилност във времето⁶“. Разработени са различни показатели за качество на живот (като ИЧР на ООН) и те могат да помогнат за постигането на това⁷. Те обхващат неща като благополучие на децата, употреба на наркотици, психично здраве, престъпност, нива на доверие и участие в живота на общността.

Учебни резултати

- Учениците знаят, че идеите за справедливост и равенство изглежда са вродени в хората. Те могат да назоват някои примери за движения, които имат за цел да създадат общества с по-малко неравенство. Те могат да представят аргументи за и против неравенството в обществата. Те могат да обяснят какво измерва индикаторът за качество на живот.

[6] <https://www.worldbank.org/en/topic/isp/overview>

[7] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators

3

ПРИЧИНИТЕ ЗА НАСТОЯЩОТО МЕЖДУНАРОДНО НЕРАВЕНСТВО

Икономическото неравенство между страните с високи и ниски доходи днес има своите корени в историческите процеси (европейската колонизация беше решаваща причина, както е отразено в проучванията на носителите на Нобелова награда за икономика през 2024⁸) както и нашите текущи търговски и финансови системи. Международното неравенство нарасна драстично по време и след индустриалната революция, когато икономиките на индустриалните страни се разраснаха бързо. След това глобалната икономическа система затвори страните с по-ниски доходи в търговски и финансови условия, които бяха по-малко благоприятни за тях, отколкото за икономически по-богатите и по-мощни страни. Днес големите компании в индустриализираните страни с по-висок доход все още купуват евтини суровини от страните с по-нисък доход, за да произвеждат скъпи продукти (като мобилни телефони), които след това се продават обратно на страните с по-нисък доход. Много страни с по-нисък доход станаха задължени към финансови институции (напр. Световната банка), които се контролират от страни с по-висок доход. За страните с по-ниски доходи е трудно да се измъкнат от дълга поради високите лихви, които трябва да плащат. Тези пари могат да бъдат изразходвани за развитие на страната, напр. чрез инвестиране в образование, пътища и бизнес.

Учебни резултати

- Учениците могат да дават примери за това как минали и настоящи международни отношения влияят на глобалното неравенство.

[8] <https://www.nobelprize.org/uploads/2024/10/popular-economicsciencesprize2024.pdf>

НЕРАВЕНСТВО И ДРУГИ ГЛОБАЛНИ ПРОБЛЕМИ

Неравенството е пряко свързано с други глобални проблеми. Следователно в следващите параграфи неравенството ще бъде описано по-подробно във връзка с бедността, образованието, здравеопазването и околната среда.

4

НЕРАВЕНСТВО И БЕДНОСТ

Неравенството и бедността са взаимосвързани⁹. Една последица от глобалното икономическо неравенство е, че много хора, които произвеждат основни неща, които използваме всеки ден (като обувки), получават толкова малко заплащане, че не могат да си позволят да ги купят сами. Милиони хора живеят в **абсолютна бедност**¹⁰ – те не могат да си позволят основни нужди като храна, подслон и облекло. 648 милиона души в света, около осем процента от световното население, живеят в крайна бедност, което означава, че се издържат с по-малко от 2,15 щатски долара на ден¹¹.

Коренното население е най-засегнато от бедността. Поради колонизацията и други фактори, те в момента представляват само около 6% от световното население, но пропорционално три пъти повече от тях живеят в крайна бедност в сравнение с други групи и култури.

Относителната бедност е когато доходът на домакинството е определен процент под средния (среден) доход.

Милиони хора както в богатите, така и в по-бедните страни са засегнати от относителна бедност, която има набор от различни видове въздействия върху хората. Например, може да ограничи осезаеми неща, като достъп до здравеопазване, но също и неща, които не са лесни за количествено определяне, като например как хората и семействата се чувстват за себе си.

Учебни резултати

- Учениците могат да обяснят разликата между абсолютна и относителна бедност.

[9] <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/causes-of-poverty-and-inequality>

[10] <https://blogs.worldbank.org/en/voices/adjustment-global-poverty-lines>

[11] <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/half-global-population-lives-less-us685-person-day>

5

НЕРАВЕНСТВО И ОБРАЗОВАНИЕ

Образование и неравенство. Образованието е от решаващо значение за намаляване на разликата в бедността, защото, наред с други неща, то повишава уменията и нивата на заплащане. Въпреки това 250 милиона деца не ходят на училище (Юнеско 2023) и 773 милиона възрастни са неграмотни. Според данни на ЮНЕСКО процентът на грамотност сред възрастните жени в страните с ниски доходи е бил 53 процента през 2020 г., в сравнение с 69 процента за мъжете¹². Грамотността намалява неравенството между половете и неравенството като цяло¹³. Така че цел 4 от ЦУР на ООН за устойчиво развитие (ЦУР) е насочена към предоставяне на качествено образование на всички деца като начин за премахване на неравенството между половете. Обучението на достатъчен брой учители е ключов аспект за това.

Учебни резултати

- Учениците знаят, че много деца не могат да ходят на училище и могат да обяснят ролята на образованието за справяне със социалното и икономическото неравенство.

6

НЕРАВЕНСТВО И ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Липсата на достъп до здравеопазване е друго важно социално неравенство. Например смъртността в Афганистан е 101 смъртни случая на 1000 раждания, в сравнение със Словения, която е 1,5 смъртни случая на 1000 раждания¹⁴. Много по-бедни страни не могат да си позволят да инвестират в **универсалното здравеопазване**. Следователно 1 от 5 деца в световен мащаб няма достъп до основни имунизации¹⁵.

В САЩ до 2022 г. над 27 милиона души на възраст под 65 години (т.е. 10% от населението) ще бъдат без здравни осигуровки и следователно без достъп до основни здравни грижи.

[12] <https://www.statista.com/chart/30787/global-adult-literacy-rates/>

[13] <https://ourworldindata.org/literacy>

[14] <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/infant-mortality-rate/country-comparison/>

[15] <https://www.cdc.gov/globalhealth/immunization/data/fast-facts.html>

Последствията от тази ситуация са не само рискове за здравето, но и риск от бързо влошаване на икономическата ситуация и дори личен фалит. Това неравенство в достъпа до здравеопазване е силно повлияно от етническата принадлежност в САЩ. За сравнение, в Чешката република, например, здравните грижи са достъпни по закон за всички жители, не само за основни здравни грижи, но също така, според много чужди системи, за „допълнителни“ грижи като следоперативна рехабилитация в минерални извори.

Нещата обаче могат да се подобрят. СЗО обявява **универсалното здравеопазване** за основно човешко право през 1948 г. Смъртността при деца под петгодишна възраст спада бързо между 2000-2015 г., намалявайки с 44% в световен мащаб. Смъртността от малария също намалява наполовина през този период. Цел 3 на ЦУР на ООН, **Добро здраве** има за цел да осигури здравословен живот и благополучие за всички хора. Въпреки това повече от половината свят няма достъп до основни здравни услуги¹⁶.

Изследванията установиха, че гражданите, които имат достъп до достъпно здравеопазване, формират по-продуктивна работна сила, укрепвайки местната икономика, помагайки на страните да се измъкнат от бедността.

Учебни резултати

- Учениците могат да обяснят връзката между международното неравенство и достъпа до здравеопазване.
- Те знаят, че някои страни могат да си позволят много по-добри здравни системи от други.
- Те знаят, че универсалното здравеопазване може да помогне на страните да се измъкнат от бедността.

[16] <https://www.bmj.com/content/382/bmj.p2160>

Неравенството също е силно свързано с околната среда. Наистина, замърсяването и влошаването на околната среда изострят неравенството и разширяват пропастта между богати и бедни. Например, повечето инфраструктури, свързани със замърсяването (напр. минни мини, тръбопроводи, места за съхранение на радиоактивни вещества или инсинератори за отпадъци) са съзнателно изградени от правителствата на местни територии.

Изследванията показват, че по-неравнопоставените общества са свързани с по-високи въглеродни емисии¹⁷. Производство на неща, за да отговори на въздействията на „потребителското търсене“ върху околната среда. В същото време екологичните проблеми могат да изострят неравенството¹⁸, разширявайки пропастта между богати и бедни. Бедните страни (и хората) са по-уязвими от отрицателните въздействия на изменението на климата и имат по-малко ресурси за адаптиране от по-богатите, които произвеждат много повече CO₂.

Изменението на климата причинява повече суши и наводнения, които увеличават бедността. От 258 милиона души, изправени пред високи нива на остра продоволствена несигурност, над две трети — 174 милиона — са там поради климата и конфликта (данни ООН).

Учебни резултати

- Учениците могат да дадат някои примери за връзките между глобалното неравенство и екологичните проблеми.

[17] <https://www.theguardian.com/inequality/2017/jul/04/is-inequality-bad-for-the-environment>

[18] https://www.un.org/esa/desa/papers/2017/wp152_2017.pdf

НЕРАВЕНСТВО И ЦЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ (ЦУР)

След загриженост за нарастващото неравенство правителствата по света се обединиха под ръководството на ООН и приеха Целите за устойчиво развитие. Подходът на ЦУР е иновативен, тъй като целите се прилагат за всички 193 държави. Цел 10 е „Намаляване на неравенствата в и между страните“ до 2030¹⁹. Това включва: увеличаване на доходите на бедните хора по-бързо от средното за страната, намаляване на разходите за мигрантите да изпращат пари у дома и позволяване на бедните страни да изнасят стоки „безмитно“. Тя има за цел да даде на по-бедните страни повече дума в глобалните институции, които определят правилата, като Световната банка и МВФ. Националните правителства също трябва да предоставят помощ и да инвестират повече в бедните страни. ЦУР 10 работи в tandem с цели за здравеопазване и образование за намаляване на неравенството.

Забележка: ЦУР са известни също като „Глобални цели“.

Учебни резултати

- Учениците могат да очертаят значението на ЦУР, по-специално на Цел 10.

[19] <https://sdgs.un.org/goals>

НЕРАВЕНСТВО И ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО

Много групи и организации предприемат действия срещу неравенството в доходите. Кампанията The Jubilee Debt работи за анулиране на дълга на най-бедните страни. Между 2000-2015 г. глобалната юбилейна кампания постигна анулиране на дългове на развиващите се страни на стойност 130 милиарда долара.

Едно решение на неравенството е честната търговия. Fairtrade е глобално движение с голямо присъствие в ЕС и е по-справедлива и честна международна търговска система. Плаща по-високи цени за стоки, произведени в развиващите се страни, като кафе и какао. Премията за честна търговия се изплаща във фондове на общността, за да могат фермерите и работниците да я използват, както намерят за добре, независимо дали това е образование, здравеопазване или инфраструктура в общността.

Глобалната кампания за образование²⁰ (с членове в над 120 страни) се основава на идеята, че образованието носи повече равни възможности. Тя работи, за да гарантира, че всички деца имат достъп до качествено начално образование.

Учебни резултати

- Учениците могат да опишат някои действия за намаляване на глобалното неравенство и тяхното въздействие.
- Учениците разбират, че действията, които могат да предприемат като индивиди, са важни като част от постигането на глобална промяна. Те са в състояние да идентифицират малко конкретно действие, което могат да предприемат (индивидуално или колективно).

[20] <https://campaignforeducation.org/en/>

Global
Education
Time

globaleducationtime.eu

Lead Partner

Project Partners

Associazione
Luciano Lama
O.D.V.

Programming period 2024-2027

Co-funded by the
European Union

This document has been produced by GET with the financial assistance of the European Union under the DEAR Programme. The contents of this document are the sole responsibility of GET and do not necessarily reflect the position of the European Union or the Programme management structures.